

Wojciech Pasterkiewicz*, Andrzej Dziedzic**

Siekierka z brązu ze starszej epoki brązu z Miejsca Piastowego, pow. krośnieński

The bronze axe of the Older Bronze Age from Miejsce Piastowe, Krosno district

The article concerns a bronze axe found accidentally at Miejsce Piastowe in 2018. The axe represents the flanged axe type and is dated to BrB. It can be linked with the settlement of the Ottomani-Füzesabony culture, which developed during the BrB1-BrC period in the northern foreland of the Carpathians.

KEY WORDS: bronze axe, Ottoman-Füzesabony culture, Jasto-Krosno Basin
Submission: 06.05.2019; acceptance: 17.07.2019

Wiosną 2018 roku jeden z mieszkańców Krosna zgłosił do Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego odkrycie brązowej siekierki. Przedmiot został znaleziony na terenie Miejsca Piastowego, pow. krośnieński, w sąsiedztwie Winnej Góry (wysokość 342,6 m n.p.m.), na powierzchni pola uprawnego (ryc. 1). W pobliżu, około 30 m na południowy-wschód, znajduje się stanowisko archeologiczne nr 12 (AZP 111-74/13¹) określone jako ślad osadniczy z wczesnej epoki brązu. Pod względem geomorfologicznym omawiany obszar znajduje się na terenie Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej (Kondracki 2002, 342).

Siekierka jest zachowana w wyjątkowo złym stanie (ryc. 2: A,B). Cała powierzchnia pokryta jest patyną, która w wielu miejscach odchodzi w postaci warstw, odsłaniając rdzeń siekierki. W kilku miejscach znajduje się nalot o barwie żelazistej. Część środkowa siekierki oraz obuch są odłamane, zachowała się jedynie część przyostrzowa na długości około 4,5 cm. Patyną pokryta jest również powierzchnia przełomu, co świadczy, że powstało ono w dość odległym czasie. Siekierka ma kształt zbliżony do wydłużonego prostokąta o lekko wklęsłych bokach oraz ostrzu łukowatym, lekko stępionym. Na bokach znajdują się spłaszczenia. Maksymalna szerokość narzędzia wynosi 2,9 cm, grubość 1,25 cm. Waga siekierki stanowi 60 gram. Ze względu na zniszczenie powierzchni nie można określić szczegółów technologicznych, jak np. obecność szwów. Można podejrzewać jedynie, że siekierka została wykonana w formie dwuczęściowej.

Przy krawędzi przełomu siekierki znajduje się obszar, z którego usunięto warstwę patyny i pobrano materiał rdze-

nia do analizy składu chemicznego². Wyniki wskazują, że wykonana została z brązu cynowego zanieczyszczonego tlenem i węglem (Dziedzic 2019; rys. 3,4,5). Tlen może pochodzić z tlenkowej rudy miedzi lub cyny, natomiast węgiel może pochodzić z węglanowej rudy miedzi. Analizie poddano również warstwę wierzchnią siekierki. Wykazano znaczny udział tlenków, węglanów lub siarczków kilku pierwiastków, m.in.: żelaza, krzemu, miedzi, aluminium, potasu, cyny, magnezu, fosforu, (ryc. 6,7,8).

Siekierka z Miejsca Piastowego reprezentuje typ z podniesionymi brzegami (Szpunar 1987). Siekierki takie pojawiły się w Europie we wczesnej epoce brązu (koniec BrA1), najmłodsze egzemplarze pochodzą natomiast z HaA1.

Na północnych obrzeżach Beskidu Niskiego znane są jedynie trzy znaleziska siekierki z podniesionymi brzegami, wszystkie zaliczane do kultury Ottomani-Füzesabony (Gancarski 2002). Pierwsza, pochodząca z osady na stanowisku Jasto nr 29, została przez Jana Gancarskiego zaliczona do typu „Guzowice” (Gancarski 1988, 75; ryc. 10:1). Mieści się ona w ramach BrA2-BrB1 i odpowiada początkom osadnictwa kultury Ottomani-Füzesabony na tym obszarze.

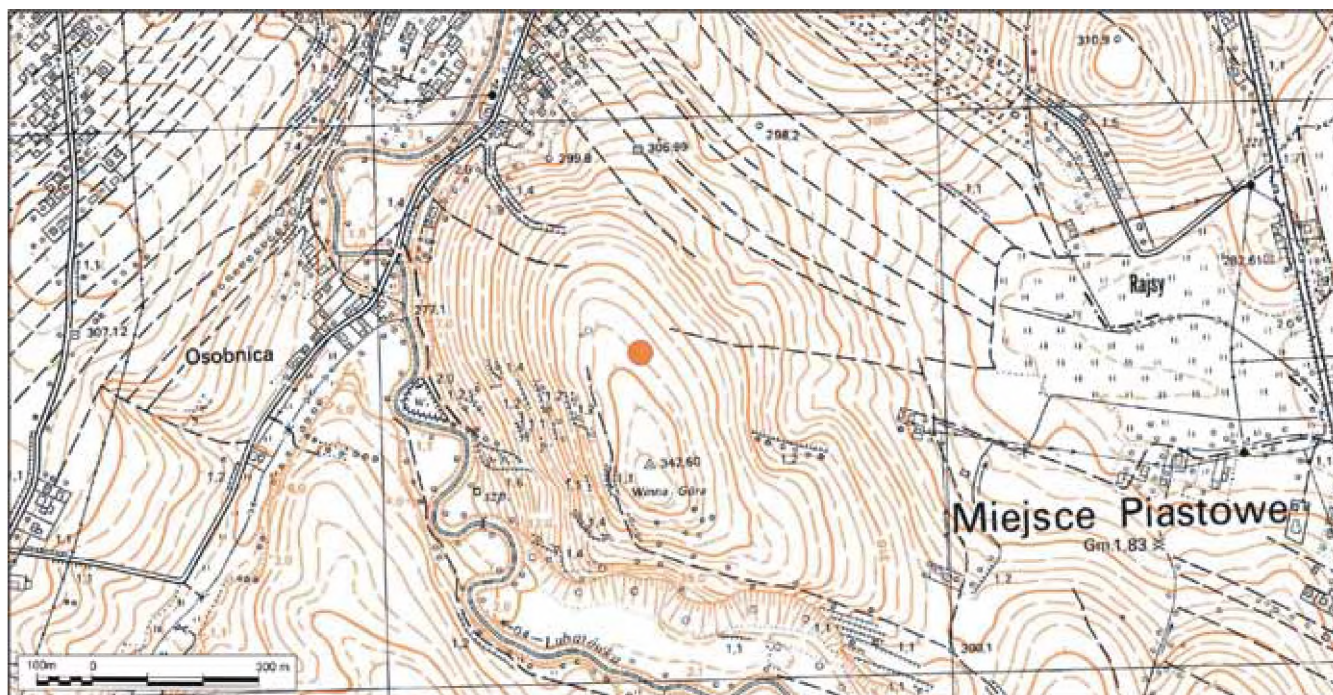
Druga z siekierki pochodzi z obronnej osady kultury Ottomani-Füzesabony w Trzcinicy, koło Jasła (zabytek niepublikowany, obecnie na wystawie w Skansenie Archeologicznym *Karpacka Troja* w Trzcinicy). Jest to egzemplarz przełamany, składający się z dwóch części, pokrytych zróżnicowaną patyną

¹ W dokumentacji AZP (WUOZ w Krośnie) stanowisko to zostało oznaczone jako Głowienka nr 12. W rzeczywistości położone jest w całości na obszarze Miejsca Piastowego.

² Badania przeprowadzono za pomocą elektronowego mikroskopu skaningowego (SEM) FEI Quanta 3D 200i z mikroanalizatorem składu chemicznego Energy Dispersive Spectroscopy (EDS), znajdującego się w Pracowni Mikroskopii Elektronowej i Preparatyki w Centrum Innowacji i Transferu Wiedzy Techniczno-Przyrodniczej Uniwersytetu Rzeszowskiego.

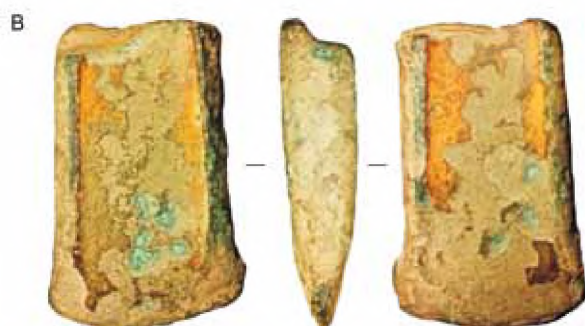
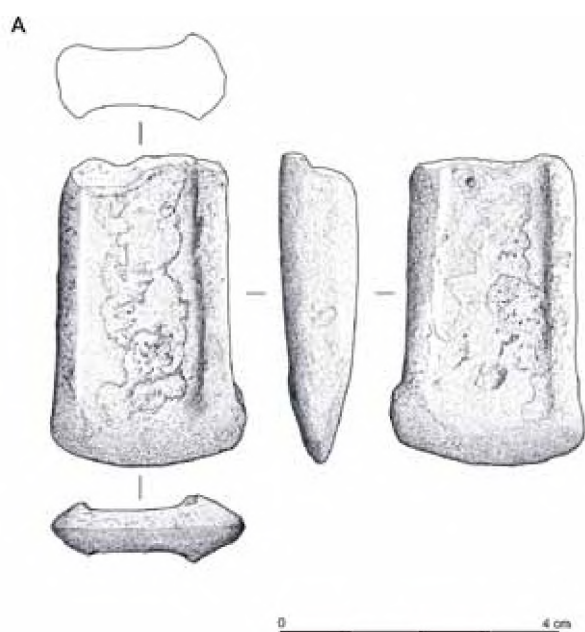
* Instytut Archeologii URz, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów; e-mail: wojpas@vp.pl

** Instytut Nauk Fizycznych, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Pigonia 1, 35-310 Rzeszów; e-mail: dziedzic@univ.rzeszow.pl

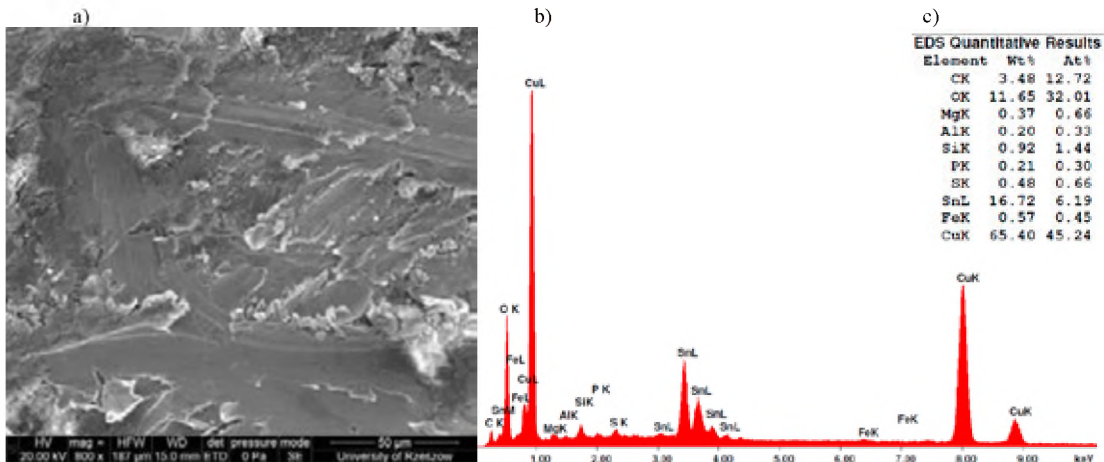
Ryc. 1. Lokalizacja miejsca odnalezienia brązowej siekierki w Miejscu Piastowym, pow. krośniński (źródło mapy: <https://www.geoportal.gov.pl/>)

Fig. 1. Location of the place where the bronze axe was discovered in Miejsce Piastowe, Krosno district (source of the map: <https://www.geoportal.gov.pl/>)

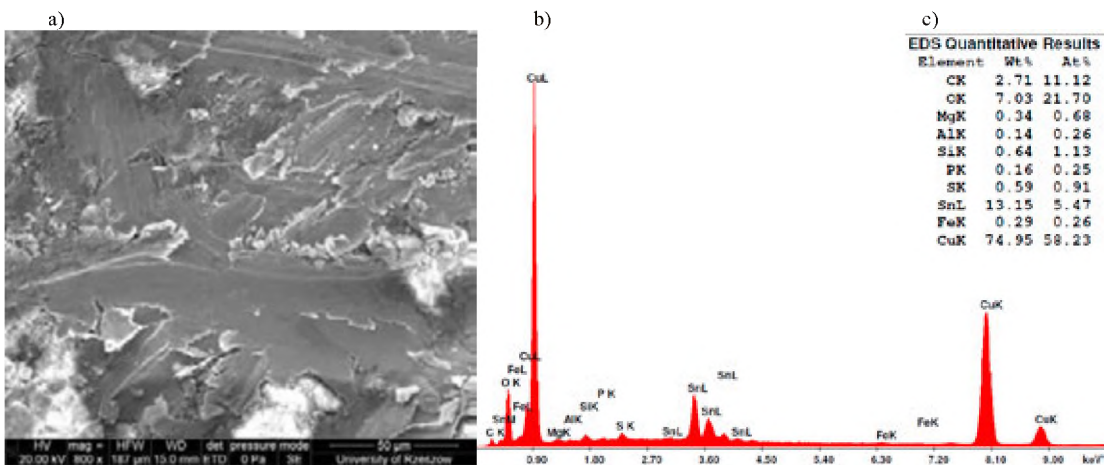
Ryc. 2. Brązowa siekierka z podniesionymi brzegami z Miejsca Piastowego, pow. krośniński. Rys. A. Bardecki; fot. W. Pasterkiewicz

Fig. 2. Bronze flanged axe from Miejsce Piastowe, Krosno district. Fig. A. Bardecki; photo W. Pasterkiewicz

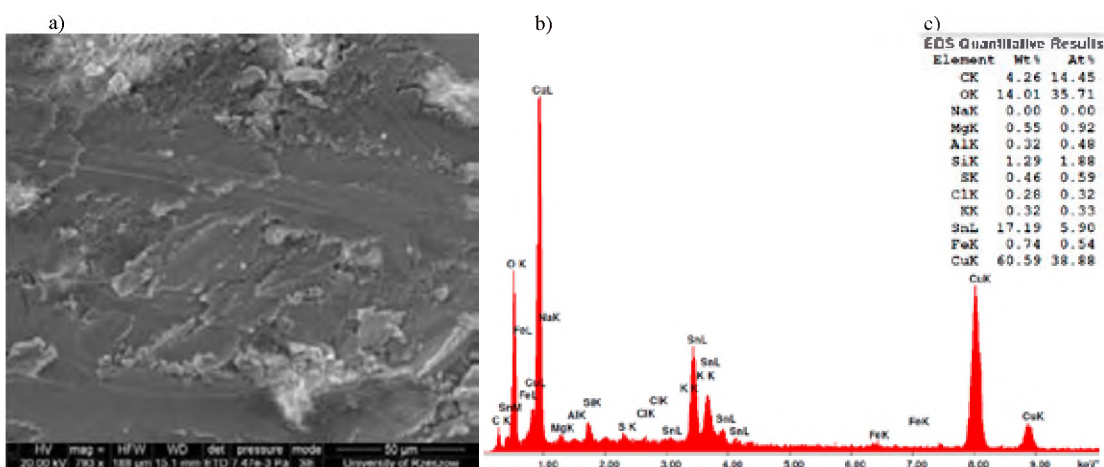
Ryc. 3. Analiza składu chemicznego (EDS) materiału rdzenia siekiarki: a) mikrostruktura, b) widmo sygnału EDS, c) stężenie pierwiastków – pomiar 1. Oprac. A. Dziedzic

Fig. 3. Analysis of the chemical composition (EDS) of the axe core material: a) microstructure, b) EDS spectrum, c) elemental concentration – measurement 1. Analysis by A. Dziedzic

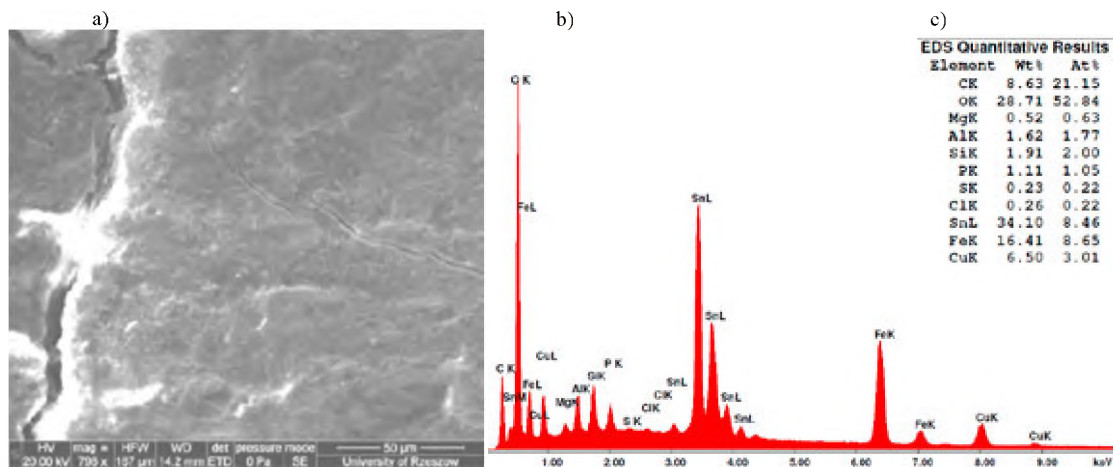
Ryc. 4. Analiza składu chemicznego (EDS) materiału rdzenia siekiarki: a) mikrostruktura, b) widmo sygnału EDS, c) stężenie pierwiastków – pomiar 2. Oprac. A. Dziedzic

Fig. 4. Analysis of the chemical composition (EDS) of the axe core material: a) microstructure, b) EDS spectrum, c) elemental concentration – measurement 2. Analysis by A. Dziedzic

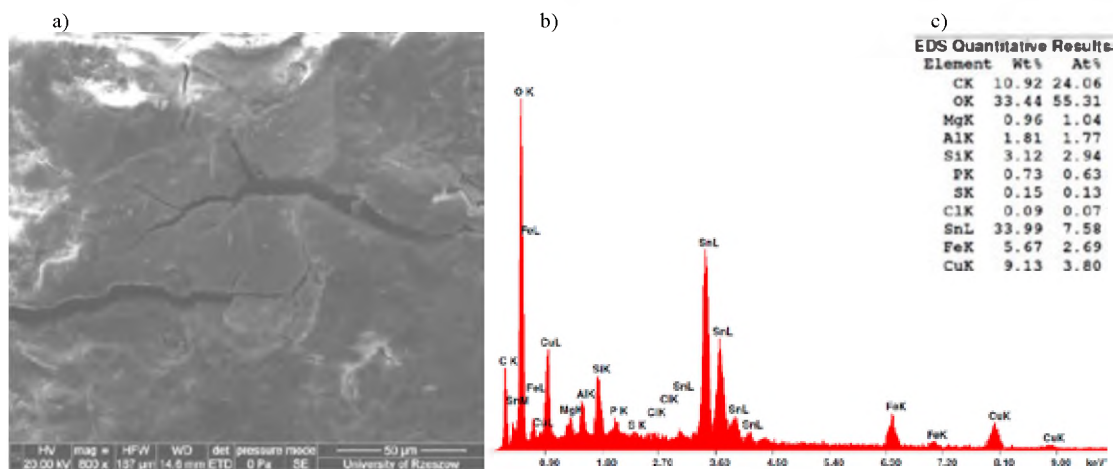
Ryc. 5. Analiza składu chemicznego (EDS) materiału rdzenia siekiarki: a) mikrostruktura, b) widmo sygnału EDS, c) stężenie pierwiastków – pomiar 3. Oprac. A. Dziedzic

Fig. 5. Analysis of the chemical composition (EDS) of the axe core material: a) microstructure, b) EDS spectrum, c) elemental concentration – measurement 3. Analysis by A. Dziedzic

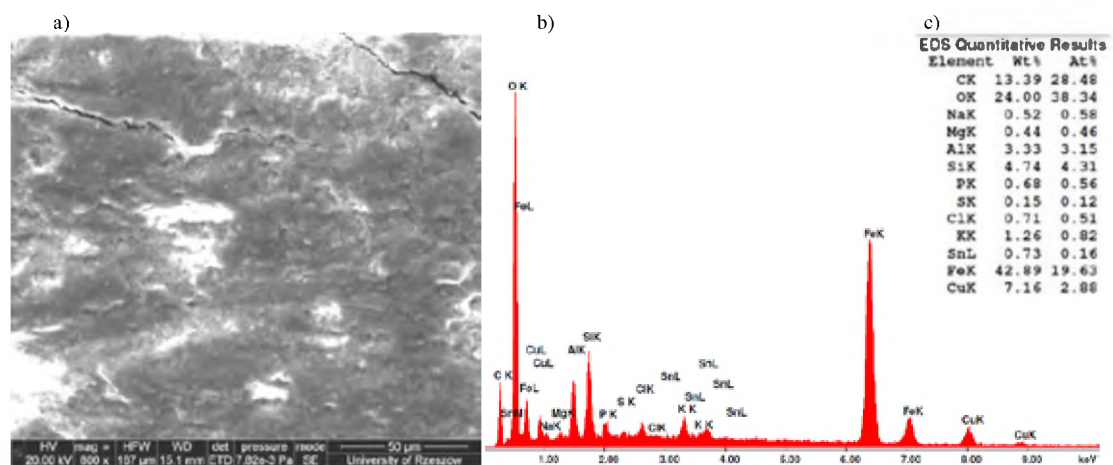
Ryc. 6. Analiza składu chemicznego (EDS) warstwy wierzchniej siekierki: a) mikrostruktura, b) widmo sygnału EDS, c) stężenie pierwiastków – pomiar 1. Opr. A. Dziedzic

Fig. 6. Chemical composition analysis (EDS) of the surface of the axe: a) microstructure, b) EDS spectrum, c) elemental concentration – measurement 1. Analysis by A. Dziedzic

Ryc. 7. Analiza składu chemicznego (EDS) warstwy wierzchniej siekierki: a) mikrostruktura, b) widmo sygnału EDS, c) stężenie pierwiastków – pomiar 2. Opr. A. Dziedzic

Fig. 7. Chemical composition analysis (EDS) of the surface of the axe: a) microstructure, b) EDS spectrum, c) elemental concentration – measurement 2. Analysis by A. Dziedzic

Ryc. 8. Analiza składu chemicznego (EDS) warstwy wierzchniej siekierki: a) mikrostruktura, b) widmo sygnału EDS, c) stężenie pierwiastków – pomiar 3. Opr. A. Dziedzic

Fig. 8. Chemical composition analysis (EDS) of the surface of the axe: a) microstructure, b) EDS spectrum, c) elemental concentration – measurement 3. Analysis by A. Dziedzic

ną. Ma to związek z przechowywaniem w różnych pojemnikach i w odmiennym otoczeniu chemicznym.

Ostatnia siekierka, z Trepczy, gm. Sanok, stan. 2, została znaleziona luźno (bez kontekstu) w pobliżu osady i jest łączona z typem „Gołoty” wg Andrzeja Szpunara, datowanym na przełom I i II OEB wg Oskara Monteliusa oraz z typem „Grodnicza” wariant B, którego ramy chronologiczne mieszczą się w BrB wg Paula Reinecke (Gancarski, Ginalski 2001, 312).

Egzemplarz z Miejsca Piastowego z powodu braku części przyobuchowej trudno jest zaliczyć do określonego typu. Ukształtowanie ostrza oraz symetryczne zgrubienia brzegów sugerują nawiązania do okazów z Trepczy i Trzcinicy. Cechy te pozwalają określić jej chronologię na BrB. Z całą pewnością łączyć ją należy z osadnictwem kultury Otomani-Füzesabony w strefie na północ od Karpat (np. Gašaj 2002, ryc. 2; Gancarski 2002, 123).

Trudnym zadaniem jest ustalenie pochodzenia omawianego przedmiotu: czy został on wytworzony na miejscu, czy też jest importem z Kotliny Karpackiej. Nie można też jednoznacznie określić charakteru znaleziska: część większego skarbu czy też pojedynczy, zagubiony przedmiot?

W miejscu znalezienia siekierki oraz w najbliższym otoczeniu, na powierzchni około dwóch hektarów, zostały przeprowadzone badania powierzchniowe oraz badania z wykorzystaniem wykrywaczy metalu³. Nie ujawniono śladów osadnictwa w postaci ceramiki ze starszej epoki brązu, ani innych przedmiotów brązowych. Można więc przyjąć, że siekierka została zagubiona bądź ukryta celowo jako pojedynczy przedmiot (na temat przyczyn deponowania skarbów szerzej – Blajer 2001).

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Blajer W. 2001. *Skarby przedmiotów metalowych z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na ziemiach polskich*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

Dziedzic A. 2019. *Sprawozdanie z analizy składu chemicznego EDS siekierki*. Rzeszów: maszynopis opracowania przechowywany w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Gancarski J. 1988. Wstępne sprawozdanie z badań osady trzciniecko-otomańskiej na stanowisku nr 29 w Jasle, woj. krośnieńskie. *Acta Archaeologica Carpathica* 27, 61–83.

Gancarski J. 2002. Kultura Otomani-Füzesabony po północnej stronie Karpat. W: J. Gancarski, D. Gašaj (red.), *Między Mykenami a Bałtykiem, Kultura Otomani-Füzesabony*, 103–126. Krosno-Warszawa: Muzeum Podkarpackie w Krośnie, Państwowe Muzeum Archeologiczne.

Gancarski J., Ginalski J. 2001. Osada obronna z wczesnej epoki brązu w Trepczy koło Sanoka. W: Gancarski J. (red.), *Neolit i początki*

epoki brązu w Karpatach polskich: materiały z sesji naukowej, Krosno, 14–15 grudnia 2000 r., 305–318. Krosno: Muzeum Podkarpackie w Krośnie.

Gašaj D. 2002. Kultura Otomani-Füzesabony we wschodniej Słowacji. W: J. Gancarski, D. Gašaj (red.), *Między Mykenami a Bałtykiem. Kultura Otomani-Füzesabony*, 15–19. Krosno-Warszawa: Muzeum Podkarpackie w Krośnie, Państwowe Muzeum Archeologiczne.

Kondracki J. 2002. *Geografia regionalna Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Szpunar A. 1987. *Die Baile in Polen I (= Prähistorische Bronzefunde 9/16)*. München: Verlag C.H. Beck.

Strona www

<https://www.geoportal.gov.pl/>

Wojciech Pasterkiewicz, Andrzej Dziedzic

The bronze axe of the Older Bronze Age from Miejsce Piastowe, Krosno district

Summary

In the spring of 2018, one of the inhabitants of Krosno reported to the Institute of Archaeology of the University of Rzeszów the discovery of a bronze axe in the area of Miejsce Piastowe, Krosno district, near the Winna Mountain (height 342, 6 m a.s.l.). The item was uncovered in poor condition: the central part of the axe and the butt were broken, only a part of the cutting edge was preserved, 4.5 cm long. Metallurgical studies were carried out for the axe, which indicated that it was cast from tin bronze. The axe represents the type of flanged axes. Such axes appeared in Europe in the Early Bronze Age (the

end of BrA1), and with varying degrees of intensity they were used up to BrD. In the northern outskirts of the Low Beskids there were three similar tools, such as the item from Jasło, site 29, from Trzcinica, „Wały Królewskie”, Jasło district and from Trepcza, Sanok district, site 2. The shape of the cutting edge and its symmetrical thickening of the sides of the axe discovered in Miejsce Piastowe may suggest references to the items from Trepcza and Trzcinica. Its chronology can be referred to times corresponding to BrB. Its presence is related to the settlement of the Otomani-Füzesabony culture.

³ Badania zostały przeprowadzone przez Stowarzyszenia Eksploracyjno-Historycznego „Galicja”. Autorzy składają w tym miejscu podziękowania A. Hejnarowi, P. Bekowi, oraz P. Szymańskiemu, W. Węgrzynowi i L. Wilkowi za udział w poszukiwaniach.